

Tutkija Unelma Konkka

Uhtua vienalaisen kulttuurin keskuspaikkana 1900-luvulla

Olemme kokoontuneet tähän juhlaistuntoon niiden miesten ansiosta, jotka vuonna 1906 perustivat Wienan Karjalaisen liiton. He olivat kotoisin Uhtualta ja lähikylistä. Siksi tuntuu, että olisi paikallaan selostaa Uhtuan merkitystä Vienan ja koko Karjalan kulttuurissa 1900-luvulla.

Rajoitun esitelmässäni lyhyeen ajanjaksoon, neuvostovalan aikaan ja sen tuomiin muutoksiin Uhtuan seudun henkissä kulttuurissa 1920-luvulta lähtien. Kun meillä ei ole varsinaisia kylä - ja kotiseutututkimuksia, selostukseni perustuu eri painotuotteissa julkaistuihin seudun asukkaiden kuvauksiin ja muisteluksiin ja omaan kokemaani. Suurena apuna on ollut Vienan-Karjalalle omistettu osa teoksessa Itämerensuomalaiset.

Menneinä vuosina ja vuosikymmeninä Neuvosto-Karjalassa ilmestyneistä sanomalehdistä nykyajan tutkija saa sängen yksipuolisen kuvan sen ajan elämästä ja oloista. Elämä ei tietenkään ollut niin yksioikoista ja mustavalkoista kuin se julkisuudessa esitettiin. Oli propagandaa, agitaatiota jne., mutta tavallinen rahvas eli omaa elämänsä ja pyrki aina eteenpäin.

Kun opiskelin 1930-luvulla Rukajärven, myöhemmin Repolan koulussa kuulin usein puhuttavan Uhtuasta. Minulle muodostui käsitys, että Uhtua on ikäänkuin toinen pääkaupunki Petroskoin rinnalla, mutta hengeltään karjalainen. Siellä oli teatteri ja radioasema, joka lähetti ohjelmaa suomeksi ja karjalaksi. Siellä oli monta orkesteria ja kuoroa ja monet Karjalan tunnetut urheilijat olivat sieltä päin kotoisin. Uhtualle menivät tiedonhaluiset nuoret jatkamaan opintojaan, siellä toimi ensimmäinen Vienan-Karjalan suomenkielinen keskikoulu ja opettajaopisto.

Myöhemmin sain välittömiä kosketuksia Uhtuun ja sen asukkaisiin. Vuosina 1948-53 opetin Uhtuan koulun yläluokilla venäjän kieltä ja kirjalli-

suutta. Oppilaani olivat monista Uhtuan piiriin kylistä: Jyväskylästä, Vuonnisesta, Vuokkiniemestä, Jyskyjärveltä ja Sompajärveltä. Useat heistä ovat nykyään tunnettuja kansalaisia sekä Karjalassa että Suomessa, esim. kansanperinteen tutkija Sandra Stepanova, insinööri Rudolf Toivonen, aktiivinen Karjalan Rahvahan liiton jäsen ja kaksoissisaret, runoilijat Anja ja Meeri Mäkelä.

Uhtua teki minuun suuremman vaikutuksen. Ihmisissä pisti heti alussa silmään herttainen ystävällisyys ja tasavertaisuuden tunne - nuo henkisen kulttuurin tuntomerkit.

Uhtuan ilmiömäinen nousu alkoi heti 'häiskävuosien' jälkeen - näin seudun karjalaiset nimittivät sotaisia vuosia 1918-22. Kylät olivat paljolti autioituneet, asukkaat paossa ja talous rempallaan. Karjalan silloinen hallitus, jota johti kansan keskuudessa hyvin pidetty ja tunnettu Edvard Gylling, alkoi toimia ripeästi elinolojen kehittämiseksi. Valtion varoilla hankittiin Suomesta viljaa, työhevosia, lypsykarjaa ja maataloustyökaluja ja niitä myytiin vähittäismaksulla talonpojille, joille oli myönnetty alkuunpääsyn helpottamiseksi muutaman vuoden verovapaus.

Samanaikaisesti oli rakennettava koululaitos ja aloitettava toimet lukutaidottomuuden poistamiseksi. Siihen saakka kouluopetus oli tapahtunut venäjän kielellä ja siitä tietysti johtui, että lukutaito karjalaisen keskuudessa oli vain vähän yli 10 prosenttia.

Ensimmäiseksi täytyi ratkaista kysymys, millä kielellä opettaa karjalaisia lapsia: suomeksi vaiko karjalaksi. Mutta karjalan kirjakieltä ei ollut olemassa, siis ei ollut myöskään päteviä opettajia eikä oppikirjoja. Suomen kielellä oli paljon paremmat edellytykset; opettajia löytyi suomalaisten emigranttien keskuudesta, lisää tuli Inkeristä ja lisäksi Petroskoissa alkoi toimia suomenkielinen opettajaopisto. Leningradissa sijaitseva suomenkielinen kus-

tannusliike Kirja pystyi hyvin tyydyttämään oppikirjojen tarpeen. Nämä seikat huomioon ottaen yleiskarjalainen edustajakokous vuonna 1921 päätti ottaa suomen kielen opetuskieliksi karjalaisten keskuudessa.

Tällä päätöksellä oli ratkaiseva merkitys Uhtuan seudun kehitykselle. Vienankarjalaisille suomen kieli oli läheinen eikä vaikeuksia kanssakäymisessä suomalaisten kanssa syntynyt. Tästä johtui, että useat Suomesta, Yhdysvalloista ja Kanadasta Neuvosto-Karjalaan muuttaneet emigrantit asettuivat Uhtualle.

Maahanmuuttajat olivat tarmokasta ja aloitekykyistä väkeä ja toivat tullessaan runsaasti uutta tietoa ja taitoa talouden ja kulttuurin eri alueille sekä uutta teknologiaa metsäteollisuuteen. Voi varauksetta yhtyä Aku-Kimmo Ripatin lausumaan, että "suomalaisten (punakaartilaisien) osuus pohjoisen Karjalan, Vienan kehityksessä olisi tutkimisen ellei peräti väitöskirjan arvoinen asia".

1920-luvulla Uhtualla rakennettiin enemmän kuin missään muussa Karjalan kylässä: komea kulttuuritalo, keskikoulun uudisrakennus, opettajaopisto, postitalo, sairaala, piirin virastotalo sekä monipuolinen teollisuuskombinaatti. Siihen aikaan piirin päämiehenä toimi Verner Forsten, kotoisin Porista. Hänen aloitteestaan rakennettiin myös sähkövoimalaitos Uhtuon Niskakoskeen. Se oli ensimmäisiä koko Karjalassa ja valmistui vuonna 1927, puolitoista vuotta ennen Kontupohjan voimalaa.

Elettiin NEP:in aikaa, jolloin puolue ei kontrolloinut niin tiukasti talouselämää kuin myöhemmin vuosina eikä liioin tukahduttanut väkivalloin ihmisten oma-aloitteisuutta. Kun Karjalan hallitus ei voinut antaa uhtualaisille varoja sähköaseman rakentamiseksi, se päätettiin rakentaa omin voimin. Metsän myynnistä saaduilla rahoilla ostettiin Ruotsista voimalaitoksen koneisto, generaattorit, turpiinit jne. ja kuljetet-

tiin ne talvella hevospelillä Pohjois-Suomen kautta Uhtualle.

Upea kulttuuritalo katso-moineen, kerhotiloi-neen, kirjastoineen ja ravintoloi-neen, jota vanhat uhtualaiset kai-holla muistelevat, rakennettiin tal-koovoimin ja tanssimalla. Tämä tapa oli kai levinnyt Karjalaan Suomesta. Tansseissa ilmoitettiin rahan keräyksen tarkoitus ja julistettiin alussa valssin hin-naksi rupla. Illan mittaan hin-taa nostettiin, niin että viimei-nen valssi saattoi maksaa jopa 15 ruplaa, joka siihen aikaan oli suuri summa.

Samoin keinoin hankittiin lentokone, joka hoiti yhteyksiä piiriin sisällä. Vuonna 1925 rakennettiin Ylä- ja Keski-Kuitin välille kanava, joka kiersi Jol-mosen ja Kypäriäisen kosket. Näin ollen laivaliikenne yhdis-ti kaikki kolme Kuittia. Se toi-mi sotaan asti ja tuhoutui sodan aikana, eikä sitä sen koommin jälleenrakennettu.

Yhtä tärkeää kuin aineelli-sen perustan luominen oli myös kouluopetuksen järjestäminen. Joka kylään perustettiin alkeis-koulu, lukutupa ja jonkinlainen kirjasto. Pienissä kylissä, jois-sa sivistyneistöä edusti vain yksi ainoa opettaja, koko kulttuuri-elämä keskittyi koulun ympä-rille. Opettajan täytyi olla pu-hujana juhlatilaisuuksissa, näy-telmäkerhon ohjaajana, kuoron johtajana, urheilutyön järjestä-jänä ja kaiken lisäksi soittaa kylätansseissa, jos muuta peli-mannia ei ollut.

Nuoriso osallistui innolla kaikkiin uudenaikaisiin kulttuuririentoihin, etenkin kun ne liit-tivät viihteeseen, jolla aina on ollut tärkeä sija nuorison elä-mässä. Opettajan ammattia ar-vostettiin, ehkä siksi, kun muis-ta ei ollut tietoa. Pojat ja tytöt taivalsivat satoja kilometrejä vesiteitse ja eräpolkuja pitkin Vienan kylistä Petroskoin suo-menkieliseen opettajaopistoon. Kun kylissä oli huutava pula opettajista, opiskeluaika oli ly-hyt - kaksi-kolme vuotta tai vuoden kestävätkä kurssit. Esi-merkiksi Nikolai Jaakkola, Kar-jalan kirjallisuuden uranuorta-

Virtaranta-mitalin saajia oli neljä. Tässä heistä kolme, vasemmalta Unelma Konkka, Ortjo Stepanov ja Heikki Kirkinen.

ja valmistui ala-asteen koulun opettajaksi vuodessa, jolloin hänellä oli ikää vajaat 16 vuotta.

Suomenkielisen kouluopetuksen hankkeita oli Uhtuan seudun rajakylissä jo 1900-luvun alussa, jos ei oteta huomioon sitäkin aikaisempia yrityksiä Kivijärvellä ja Ponkalahdessa. Kaksi karjalaista talonpoikaista Juakkosen Oleksei (Lesonen) Kivijärvellä ja Iljan Arhippa Pohkalahdessa, ymmärtäen lukutaidon tärkeyden, opettivat joutohetkinään kylän lapsille suomalaisia aakkosia. Näistä ensimmäisistä ”kouluisista” ovat kertoneet Matti Pirhosen kirjassaan Trohkima, Pekka Perttu kirjassa Aikojen viestit ja Sakari Vuoristo tutkimuksessaan Iivo Marttinen, Vuokkiniemen perinteen suurkerääjä. Juakkosen Oleksei, joka itse ei osannut ”puustaimista” sanoja muodostaa, sai monessa lapsessa heräämään tiedonhakuun: kolme hänen lapsiaan luki opettajaksi. Iivo Marttinen tunnusti, että Oleksein koulu oli ollut hänen ainoa opinahjonsa. Oleksein koulussa oppi lukutaidon alkeet myös Iisakki Pirhosen, Matti Pirhosen isä, Suomen puolelta Kivijärvelle kulkeutunut huutolaispoika, joka myöhemmin nai Oleksein tyttären Iron. Toisesta Oleksein tyttärestä Ol’onasta tuli Iivo Marttisen vaimo. Kaikkiaan Oleksei Lesosen ja Iisakki Pirhosen jälkeläisistä 1900-luvun puoliväliin mennessä tuli 18 opettajaa. Juakkosen Oleksein sukuun kuuluu myös kirjailija Nikolai Jaakkola; hän oli Oleksein pojan Matin poika. Näin ollen pienellä Kivijärven kylällä on ollut merkille pantava osuus Vienan kulttuurin kehityksessä.

Myös ensimmäinen epävirallinen kansakoulu syntyi Kivijärvellä vuonna 1901. Opettajina toimivat kylän lukutaitoiset tytöt. Mutta jo seuraavana vuonna koulu virkavallan käskystä suljettiin, kun opetus tapahtui suomen kielellä. (Sakari Vuoristo, yllämainittu teos). 1900-luvun alussa Wienan Karjalaisten Liiton toimesta perustettiin kouluja muuhinkin Vienan kyliin, mutta kohtaan ne suljettiin, opettajat vangittiin ja kaksi heistä, Vasili Jeremejev ja Hotatta Remsujev karkoitettiin Siperiaan.

Pyrkimys uhrautuvaan valistustyöhön oli vuosisatamme alkukymmenillä vallannut monen nuoren karjalaisen mielen. Erittäin kuvaava on vuokkiniemäläisen Vasili Keynään pyrkimys lukea opettajaksi ja päästä opettamaan karjalaisia lapsia. Hän lähti Amerikkaan tienamaan opintorahoja, sai kokoon neljässä vuodessa tarvittavan ja valmistui opettajaksi Jyväskylän opettajaseminaarissa. Hänen haaveensa päästä opettajaksi Viennaan toteutui, mutta hyvin lyhyeksi aikaa. Vuonna 1920 hänelle uskottiin Repolan opettajaseminaarin perustaminen n.s. Repolan tasavallan aikana.

Uudet kulttuurimuodot liittyivät Vienassa jokseenkin kitkattomasti perinteiseen talonpoikaiskulttuuriin. Elinkeinot ja elämäntavat säilyivät entisellään kolhoosien perustamiseen asti. 1920-luvulla Vienan Karjalassa työskenteli Leningradin Venäläisen museon järjestämä retkikunta professori Zolotarevin johdolla. Retkikuntaan osallistui myös kaksi karjalaista poikaa. Toinen heistä oli vuonislainen Risto Bogdanov, karjalaisen perinteen kerääjä. Uhtuan piiri kiinnosti tutkijoita suurten runonlaulajien kotiseutuna ja myös siksi, että täällä niin kouriintuntuvasti kohtaa kaksi kulttuurivirtaa – itäinen ja läntinen. Osa retkikunnan keräämästä aineistosta julkaistiin vuonna 1929 kokoelmassa Karelski sbornik. Kokoelman johdannossa prof. Zolotarev kuvaa elävästi matkaa Kemijokea ylös, jolloin piti ylittää 28 koskea, ja ihailee karjalaisten vieraanvaraisuutta matkan varrella.

Kirjoittaja vertailee Uhtuan seudun kylien elämäntapoja Kemian kaupungin vaikutuspiiriin kuuluvien karjalaiskylien tapoihin. Tutkijan havaintojen mukaan suomalaisen kulttuurin vaikutus rajakylissä näkyi monilla aloilla: miesten pukimissa, rakennustyylissä, ruuassa, työvälineissä. Sekä läntiset että itäiset kylät olivat jossain määrin kaksikielisiä: Uhtuan seudulla puhuttiin karjalan ohella suomea, Kemian puolella venäjää. Retkikuntalaiset saivat seuraamaan pruasnikkojen viettoa – Il’an päivää Vuokkiniemellä ja Makoveita (ensimmäinen Spussun pyhä 14. elokuuta) Paanajärvellä. Vuokkiniemen pruasnikalla oli vieraita kaikista kylistä Uhtuaa myöten, olivat saapuneet kylien urheiluseurat, näytelmäkerhot, torvisoittokunnat. Päivällä oli urheilukilpailuja, illalla viihdeohjelmaa ja tanssit. Humalaisia ei näkynyt. Ei ollut myöskään kirkonmenoja, sillä niihin aikoihin Uhtuan piirissä ei ollut enää yhtään toimivaa kirkkoa, mutta ei myöskään kapakkaa, kuten uhtualaiset olivat ylpeydellä tähdentäneet. Samantyyppiset olivat myös Matti Pirhosen kuvaamat kesäjuhlat Uhtualla. Näyttää siltä, että

kansanjuhlat läntisessä Vienassa olivat saamassa samanlaisen muodon ja sisällön kuin Suomessa ja Inkerissä.

Paanajärvellä sen sijaan juhittiin perinteiseen tapaan: ensin jumalanpalvelus kirkossa, jota seurasi jortanossa käyminen ja nuorison tavanmukaiset kisat. Nuoret kävellessään illalla pitkin kylää lauloivat venäläisiä lauluja. Näkyi paljon juopuneita – tuntui Kemian vaikutus.

Vaikka läntinen kulttuuri Zolotarevin havaintojen mukaan olikin saanut tuntuvaan jalansijaa Uhtuan seudulla, mutta samalla hän tähdentää, että täällä monet perinteiset piirteet olivat säilyneet paremmin kuin idempänä. Risto Bogdanov kirjoitti muistiin 1700 säettä kalevalaista runoa, mm. Miikkali Perttusen tyttäreltä Muarie Karhulta (Karhujeva). Runoja olisi varmasti saatu enemmän, jos Bogdanov olisi paneutunut kokonaan runonkeruuseen. Hänen tärkein tehtävänsä oli häätapojen kuvaus. Kivijärvellä lavastettiin perinteiset häät, joita valokuvattiin ja jopa filmattiin. Hankkeen järjestelyyn osallistui myös Nikolai Jaakkola. Valitettavasti filmi tuhoutui paluunsa jälkeen eräässä Kemian koskessa. Siinä hukkui myös retkikunnan jäsen karjalainen poika Zerebtsov.

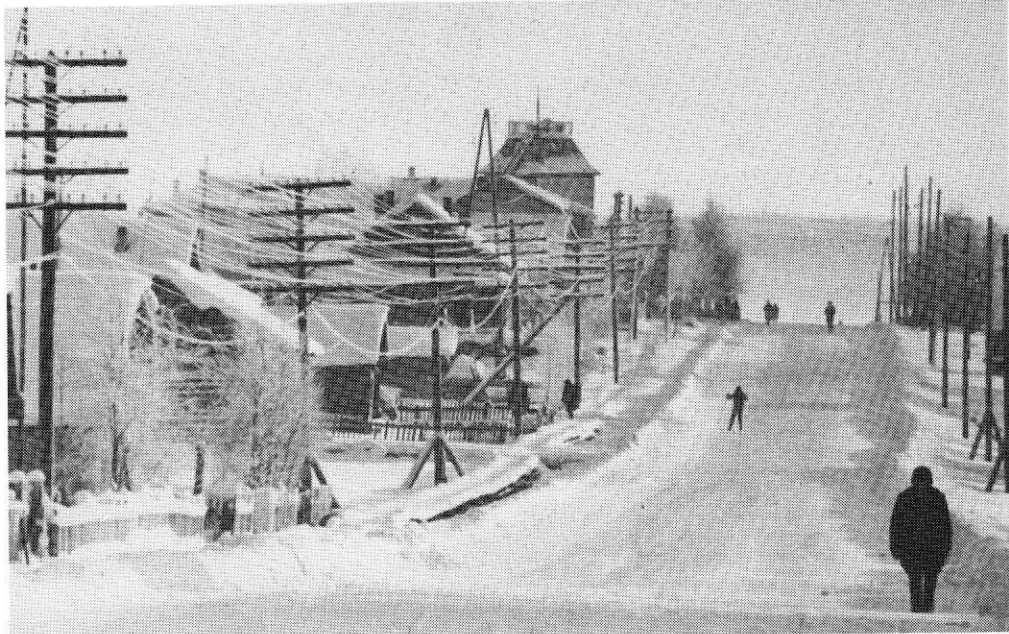
Seudun nuorison suuressa suosiossa olivat urheilu, näytteleminen ja musiikki. Ensimmäinen suomenkielinen teatteri syntyi Uhtualla Aleksanteri Tuorilan aloitteesta. Hänen poikansa Sulo Tuorila, josta myöhemmin kehittyi Petroskoin Suomalaisen teatterin tunnettu näyttelijä, muisteli, että vuosina 1927–1928 Uhtuan teatterin toimintaan osallistui 45 henki-

lää ja näytäntökautena oli kymmenen ensi-iltaa. Pienten näytelmien ohella oli myös kokoilman näytelmä, kuten Kiven Seitsemän veljestä ja Kullervo, Minna Canthin Murtovarkaus ja Teuvo Pakkalan TukkiJoella. Kuuno Sevander, Suomalaisen teatterin näyttelijä ja ohjaaja, muisteli, että Uhtuan amatööriteatteri oli verrattain korkeatasoinen, sikäläinen väestö rakasti teatteritaidetta ja otti aina Suomalaisen teatterin vierailut suurella ilolla vastaan.

Myös musiikin harrastus oli nuorison keskuudessa yleistä. Eri vuosina Uhtuan keskikoululla toimivat musiikin opettajina kaksi Karjalan huomattavaa muusikkoa, Amerikasta 1922 tulleet Kalle Rautio ja Lauri Jousinen. Sitä ennen he molemmat työskentelivät Petroskoin Opettajaopistossa. Rautio perusti Opiston orkesterin, johon paitso opettajia, kuului vienankarjalaisia poikia: Risto Nikitin, Paavo Moisejev, Simo Pääntönen, Juho Jevsejev. Rautio heti huomasi Risto Nikitin (myöhemmin käytti nimeä Siren) musikaaliset lahjat. Lauri Jousinen tuli työhön Uhtuan koululle 1925 ja perusti viuluksektetin koulun oppilaista. Käsityön opettajan Aatami Rossin opastamina koululaiset, pojat sekä tytöt, tekivät itse viuluja, mandoliineja, balalaikkoja. Aatami Rossin poika Pentti kertoo muistelmissaan hauskan tapauksen. Soittovälineiden tekoon tarvittiin mm. vaahteraa, jota Uhtualta ei tietysti löytynyt. Rossi oli pyytännyt tuttaviansa Leningradista lähettämään tarvittavaa materiaalia.

Kun Aatami Rossi meni postiin hakemaan saataviaan, oli siellä kahdeksan postipaketeiksi laitettua lankunpötkää. Postin hoitaja oli sanonut: "Kalliiksi taitaa tulla Rossin kahvit, kun Leningradista on kahvipuu ti lannut." Yhdessä teatteriväen kanssa Jousinen johdolla harjoiteltiin unkarilaisia operetteja, joita esitettiin suurella menestyksellä. Kalle Rautio ja Lauri Jousinen sävelsivät 1920-30-luvulla useita lauluja, joita laulettiin kaikkialla Karjalassa.

Uhtuaan liittyy myös Risto Sirenintyö musiikin alalla. Saatuaan opetusta ja virikkeitä Rautiolta Opettajaopistossa, hän perusti Kiestingissä domraorkesterin, kuoron ja torvisoittokunnan. Tässä orkesterissa soitti myös tuleva Kalevalan kuvittaja, oulankalainen Osmo Borodkin. Vuonna 1935 Risto Siren kutsuttiin Uhtuan radio-

Talvissa Uhtuaa Lenininkadun varrella 1950-luvun lopussa. (kuva: Santeri Lesonen)

komiteaan järjestämään musiikkilähetyksiä. Hän perusti harrastajista yhtyeen, johon kuului kaksi viulua, sello, klarinetti ja piano. Koululaisten talviloman aikana yhtye teki suksilla kierroksia kaikissa piirin suurimmissa kylissä. Siren sävelsi myös lauluja aikalaistensa runoihin, mutta niistä on säilynyt vain pieni osa. Yleisesti tunnettu oli laulu Kaunis ompe Karjalamme.

Musiikin harrastus kohosi huippuunsa, kun syyskesällä 1940 Kalle Rautio tuli Uhtuan koululle musiikinopettajaksi. Hän oli erinomainen organisaattori. Heti alkuun Rautio järjesti koululle kolme orkesteria: domraorkesterin, kansansoittimien orkesterin ja opettajien sinfoniyhtyeen, jossa mm. Jaakko Rugojev soitti viulua, Pekka Perttu huilua ja Veikko Pällinen vetopasuunaa. Koulun 800 oppilaasta Rautio valitsi 120 koulun kuoroon; sitä paitsi joka luokassa oli oma kuoronsa. Myös kulttuuritalon kuoro ja orkesteri saivat Raution ansiosta uutta tuulta siipiinsä. Tämä niin lupaava musiikin harrastus katkesi keväällä 1941, eikä sodan jälkeen enää tointunut entiselleen. Kalle Raution nimeä kantaa Petroskoin musiikkiopisto, joka kuuluu Luoteis-Venäjän parhaimpiin.

Uhtuan keskikoulu ansaitsi aivan erillisen tutkimuksen, niin ihmeellisenä ja omaperäisenä se esiintyy entisten oppilaiden sekä opettajien muistelmissa. Toisen asteen suomenkielinen koulu perustettiin Uhtualle vuonna 1922. Keskikoulun statuksen se sai 1934. Se oli sille ajalle tyypillinen työkou-

lu. Oppiaineiden ohella koulussa opetettiin maataloutta ja muita maaseudun elämässä tarpeellisia töitä. Koulussa työskenteli tarmokas opettajakollektiivi. Useimmin entiset oppilaat muistelevat suomen kielen ja kirjallisuuden opettajaa Matti Pirhosta, matematiikan opettajaa Ilmari Toikkaa, fysiikan opettaja Aarne Laitista, sodanedellistä koulunjohtajaa Konsta Hannolaista, yllämainittua Aatami Rossia ja koulun talouden hoitajaa Hermanni Lyytistä. Opettajien ja oppilaiden suhteet olivat luottamukselliset ja toverilliset; koulu oli heille toinen koti.

Koulun talous oli ainutlaatuisen. Siihen kuului 90 hehtaaria peltoa, sen lisäksi oppilaiden voimin raivatut niityt, 30 lypsylehmää itäsuomalaista rotua ja koulun ylpeys - 8 hevosta, niistä viisi kantakirjahevosia. Koululla oli oma agronomi ja karjanhoidon neuvoja. Maataloustyöt tehtiin pääasiassa oppilaiden voimin. Mutta se ei ollut mitään pakkotyötä, entiset oppilaat muistelevat niitä aikoja huumorin sävyttämällä lämmöllä. Omasta taloudesta saatiin koulun ruokalaan leivän jatkoa, mikä oli erittäin tarpeellista vuosina 1933-34, jolloin pakollisen kollektivisoinnin seurauksena Ukrainassa puhkesi hirvittävä nälkä ja elintarviketilanne oli koko Neuvostoliitossa erittäin vaikea.

Opettaja Matti Pirhonen (1908-1988) oli Uhtuan seudun kirkkaimpia kulttuuriperusonia. Yli 50 vuotta kestäneen opettajan ja valistajan uransa ansiosta hän jätti syvän jäljen ei vain kotiseutunsa, mutta op-

pilaittensa kautta myös koko Karjalan kulttuuriin. Hänen oppilaitaan olivat Karjalan ulkopuolellakin tunnetut vienankarjalaiset kirjailijat Jaakko Rugojev, Pekka Perttu, Ortjo Stepanov ja Nikolai Laine (Gippijev).

He opiskelivat vuosina, joita Pirhonen piti elämänsä kauneimpina sanoen oppilaistaan: "Se oli kultaista nuorisoa, työkykyistä ja työhaluista. Mainiota nuorisoa!" Matti Pirhonen päätti Petroskoin Opettajaopiston vuonna 1926 ja työskenteli alkeiskoulun opettajana Vuokkiniemellä, Vuonnissajassa Ponnaladessa vuoteen 1932, jolloin hänet kutsuttiin Uhtuan keskikoulun suomen kielen opettajaksi. Hän oli ainutlaatuisen ja monipuolinen nuorison valistaja, koulun ulkopuolisen kulttuurielämän järjestäjä. Hän joutui olemaan sekä kuoron johtajana että näytelmäkerhon ohjaajana, esiintyen itsekin "artistana" ja soittajana, puhujana ja luennoitsijana. Sodanjälkeisinä vuosina opetustyönsä ja monien luottamustehtävien ohella Pirhonen veti sinnikkäästi Uhtuan kirjallisuuserkerhoa, joka oli Karjalan tuotteliain. Monet kerhon jäsenet kuten Vaseli Mäkelä, Paavo Antipin, Mikko Remsu, Veikko Pällinen, Heikki Lehto sekä myös itse Matti Pirhonen julkaisivat kirjoja ja osallistuivat kirjoituksillaan kokoelmiin ja antologioihin.

Uhtuan kirjallisuuserkerho oli Karjalan vanhimpia. Sen perusti vuonna 1922 Arvi Pakarinen (kirjailijanimeltä Arvi Nummi), joka siihen aikaan toimi Uhtuan koulun johtajana.

Kerhon ensimmäisiä jäseniä olivat Nikolai Jaakkola, Risto Bogdanov ja Ivan Nikutjev Akonlahdesta. Arvi Nummen elämä katkesi jo vuonna 1925, mutta hän ehti piirtää oman uransa alkuaskeleitaan ottavaan suomenkieliseen kirjallisuuteen. Hänen matkakuvauksillaan Kiimasjärveltä Repolaan, Kemiä alas ja Halki karjalaisen erämaan on kaunokirjallista sekä myös etnohistoriallista arvoa.

Tällä kulttuurimaaperällä alkoi versoa karjalainen kansalliskirjallisuus. Juuri se on vienankarjalaisten ja ennen muuta Uhtua seudun ihmisten suurin panos Karjalan kulttuuriin 1900-luvulla.

Tämä ilmiö on luonnollinen ja lainmukainen: runonlaulajien ja sadunkertojen perintö muuttui kirjoitetuksi kirjallisuudeksi – sitä vaati aika ja lukutaidon yleistyminen. Sodanjälkeinen kansallinen kirjallisuus Karjalassa onkin ollut vienalaisvoittoista niin tekijöiden kuin aiheidenkin puolesta. Uhtuan piiristä lähteneet kirjailijat liikkuvat omalla maan kamarallaan ja kuvasivat oman kansansa elämää, jonka he tunsivat perinpohjin.

En ryhdy tarkemmin käsittelemään eri kirjailijoiden tuotantoa, mutta haluan tähdentää, että useimmat heistä työskentelivät aikana, jolloin kommunistinen puolue valvoi tiukasti kaikkien luovien ihmisten työtä ja määräsi, miten ja mistä saa kirjoittaa, miten pitää säveltää tai miten maalata. Muussa tapauksessa heidän luomuksensa olisivat nähneet päivänvalon ainoastaan ulkomailla, niinkuin tapahtui monille venäläisille kirjailijoille.

Tästä ankarasta valvonnasta johtuu se määrätty tensesimäisyys ja totuutta etsivälle lukijalle ehkä vieras näkökulma monissa Karjalan kirjailijoiden teoksissa. Jos heillä olisi ollut todellinen sananvapaus, he olisivat kirjoittaneet toisin. Kun kuitenkin erotamme jyvät akanoista, voimme löytää täysipainoista tietoa, jota kirjallisuudesta toivomme aina löytävämme. Kirjallisuus on kansan muisti ja voikin kysyä, mitä me nyt tietäisimme Vienan-Karjalan elämästä ja kansan mentaliteetista tämän vuosisadan myrskyssä, jos kirjailijoidemme teokset olisivat jääneet kirjoittamatta.

Ei pitäisi myöskään unohtaa, että miesvoittoisessa Karjalan kirjallisuudessa soi naistenkin ääni. Uhtuan naisrunoilijat, kaksoissisarukset Meeri ja

Anja Mäkelä, kirjailijanimiltään Meeri Tuisku ja Anja Koi-vuniemi, Ulla Feodorova, Anja Mäki-Remsujeva, Nastja Hotejeva jatkoivat henkevissä runoissaan karjalaisten naisten herkkää lyriikkaa.

Vienankarjalaiset kirjailijat kirjoittavat suomeksi, sillä he olivat lapsuudesta asti tottuneet pitämään suomen kieltä omana kirjakielenään samoin kuin heidän lukijansakin. Tämä seikka ei tehnyt heistä kuitenkaan suomalaisia. He pysyivät maailmankatsomukseltaan, elämäntavoiltaan ja myös kieleltään karjalaisina. Maanmiestensä kanssa ja keskenään he puhuivat karjalaa.

Jatkajia heidän työnsä ei ikävä kyllä näy. Syyt koko Uhtuan seudun kulttuurin ja myös talouden taantumiseen ovat edesmenneessä totalitäärisessä järjestelmässä. Ensimmäinen musertava isku tuli vuosina 1937–38, kun terrori kansaa vastaan nousi huippuunsa. Niinä vuosina tuhoittiin aktiivisin kansankerros. Samanaikaisesti likvidoitiin suomen kieli Karjalassa ja suomenkieliset kirjat poltettiin roviolla. Tosin kieli palautettiin talvisodan jälkeen vuonna 1940.

Sodanjälkeisinä vuosina ihmiset alkoivat innokkaasti rakentaa elämäänsä siinä toivossa, että maan politiikassa tapahtuisi uudistuksia. Uudistuksia saatiinkin, mutta ei erityisen ilahduttavia. 1950-luvun loppupuolella alkoi maata käsittelevä ns. perspektiivittömien kylien hävittäminen. Pienempien kylien väestö siirrettiin keskuskyläin. Vanhat runokylät autioituivat. Nuorisot, jolta oli revitty juuret, lähti etsimään osaansa kaupungeista ja ulkomaailmasta. Suomenkielinen opetus Karjalan kouluissa lakkautettiin uudestaan vuonna 1956. Alkoi uuden sukupolven tehokas venäläistäminen ja karjalaisen perinnekulttuurin kuituminen.

Haluan kuitenkin toivoa, että Uhtua nousee vielä entiseen asemaansa karjalaisena kulttuurikeskuksena ja että kielikin yhteisin ponnistuksin myösty sanan karjalaisessa merkityksessä. Tämä on kuitenkin mahdollista vain siinä tapauksessa, että piirin rapistunut talous pääsee jaloilleen. Tarvitaan nykyaikaisia maanteitä ja liikennevälineitä, joiden myötä Uhtuasta voisi kehittyä huomattava turistikohde. Ehkä juuri matkailussa olisikin Uhtuan tulevaisuus. Sen kautta elpyisi myös karjalainen identiteetti.

Heimojuhla Karjalatalossa

Lapsiryhmä Vesselin esitys kantelen synnystä oli yksi heimojuhlan mainioista ohjelmanumeroista.

Suuri karjalainen heimojuhla Karjalatalon juhlasalissa oli sunnuntain päätapahtuma. Sali oli täynnä juhlarahvasta. Tilaisuus alkoi Anu **Itäpellon**, Anna-Kaisa **Liedeksen** ja Leena **Joutsenlahden** (Sibelius-Akatemia) kansanmusiikkiesityksillä. Mukana oli ääneltään erikoinen soitin, puusarvi.

Heimojuhlan avasi sivistysseuran puheenjohtaja Pentti **Keynäs**. Toivotettuaan juhlayleisön ja Karjalasta saapuneet vieraat tervetulleeksi hän tarkasteli seuran menneiden vuosikymmenten aikaansaannoksia ja selosti niitä tavoitteita, joiden toteuttamiseksi seura tulevina vuosina työskentelee. Keskeisiä asioita ovat Karjalassa puhuttavien kansallisten kielten ja karjalaisen kulttuurin tukeminen ja vaaliminen sekä karjalaisten itsetunnon kohentaminen.

Työtä ja tekijöitäkin riittää, mutta suurimmaksi kysymysmerkiksi nousee poliittisen ja taloudellisen kehityksen tuleva suunta rajantakaissa Karjalassa. "Karjalan kielen ja kulttuurin elvytyksen kannalta ei ole yhdentekevää, millaiseksi Venäjä tulee kehittymään", jatkoi Keynäs. "Onko se autoritääriäinen imperiumi totalitääriäinen sosialistinen Neuvostoliitto vai ko ensimmäisen kerran historiansa aikana demokratiata, markkinataloutta ja uudistuksia ajava Venäjä". Puhuja sanoi olevansa vakuuttunut siitä, että ainoastaan viimeinen vaihtoehto antaa mahdollisuuden Karjalan Tasavallassa puhuttavien kansallisten kielten ja kulttuurin elpymiselle. (puhe kokonaisuudessaan toisaalla tässä lehdessä).

Tämän jälkeen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston johtaja Pekka Laaksonen julkisti heinäkuun lopussa päättyneen Itä-Karjalan pakolaisuutta käsitelleen kirjoituskilpailun tulokset ja jakoi palkinnon.

Opetusministeriön tervehdyksen 90-vuotisjuhlaan toi neuvoteleuva virkamies Paula **Tuomikoski** ja Karjalan tasavallan tervehdyksen parlamentin 1. varapuheenjohtaja Viktor **Bogdanov**.

Puheensa päätettyään Viktor Bogdanov ojensi Tatjana Klejerovan ja Pekka Zaikovin kanssa muistolahjat seuraaville karjalaisen kulttuurin vaalijoille: KSS:n puheenjohtaja Pentti **Keynäs**, akateemikko Pertti **Virtaranta** professori Heikki **Kirkinen**, päätoimittaja Sakari **Vuoristo** ja metropoliitta **Leo**.

Ennen väliaikaa yleisö sai vielä nauttia nurmijärveläisen kansantanssiryhmä Pörräisten erinomaisista esityksistä (katrilli Repolasta, katrilli Prääsästä ja Hattutanssi).

Yhteislaulun jälkeen vuorossa oli juhlaesitelmä "Karjalaisen kulttuurin merkitys Suomen itsenäistymisessä", jonka piti apul.professori Jouko **Vah-tola** (Oulun Yliopisto).

Helsinkiiläinen, kolme vuotta toiminut lapsiryhmä Vesselit – kymmenen tyttöä ja viisi poikaa – esitti opettaja Anja **Hinkkasen** ohjauksessa Kalevalaan pohjautuvan ohjelman Kalanluisen kanteleen synty.

Heimojuhlan päätössanat esitti akateemikko Pertti **Virtaranta** ja arvokasohjelmainen tilaisuus päätti Karjalaisten lauluun. –SV